

ตะวันออก-ตะวันตก: บทบาทและผลกระทบในมุมมองของนักภาษาศาสตร์ West-East: Roles and Impacts from a Linguist's Perspective

โสภณา ศรีจำปา

Sophana Srichampa, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ประจำศูนย์การศึกษาศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย, มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

บทความนี้ขอนำเสนอตะวันออกและตะวันตกตั้งแต่ยุคอาณานิคมมาจนถึงยุคปัจจุบัน ภาษามาพร้อมกับอำนาจ นับแต่ยุคอาณานิคมภาษาของเจ้าอาณานิคมโดยเฉพาะภาษาอังกฤษที่มาพร้อมกับอำนาจของสหราชอาณาจักรในฐานะเจ้าอาณานิคมและการเป็นผู้นำทางด้านอุตสาหกรรมราวสองศตวรรษ แม้ในศตวรรษต่อมาภาษาอังกฤษก็ยังคงมีความสำคัญเพราะอำนาจทางด้านเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีของสหรัฐอเมริกาที่มีบทบาทสำคัญในโลกมาจนถึงปัจจุบัน ตามด้วยภาษาจีนที่มาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองของจีนที่มีต่อโลก

ตะวันตกและตะวันออกมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งเรียนรู้ข้ามภูมิภาคและเรียนรู้ภายในภูมิภาคผ่านหลักสูตรอาณานิคมศึกษา ภูมิภาคศึกษา อีกทั้งภาษาและวัฒนธรรมเป็นกุญแจสำคัญที่จะเป็นสะพานแห่งมิตรภาพในฐานะอำนาจละมุนเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศต่างๆ ดังนั้นประเทศมหาอำนาจในโลก ได้แก่ ฝรั่งเศส อังกฤษ อินเดีย เยอรมัน อเมริกา ญี่ปุ่น เกาหลี จีน และรัสเซียจึงจัดตั้งองค์กรทางวัฒนธรรมขึ้นและส่งออก “แบรนด์” ไปเผยแพร่ทั่วโลกเพื่อเป็นทูตทางวัฒนธรรมที่ดีระหว่างกัน

โลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบต่อการดำเนินชีวิตที่มาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีซึ่งต้องสื่อสารผ่านภาษาอังกฤษเป็นหลัก ดังนั้นการที่หลายๆ ประเทศได้เตรียมสร้างทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการพัฒนาในยุคดิจิทัลโดยผ่านการกำหนดนโยบายทวิภาษา/พหุภาษาอย่างยาวนานจะสามารถก้าวเดินไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้ แต่สำหรับประเทศที่ไม่ได้วางแผนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบผ่านการวางแผนการจัดการศึกษาที่ดีมาก่อนนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยจึงกำลังได้รับผลกระทบอยู่ ซึ่งผู้นำประเทศต้องตระหนักและแก้ไขอย่างจริงจังและเป็นระบบเพื่อไม่ให้ประเทศที่ล้ำหลังในภูมิภาค

คำสำคัญ ตะวันตก ตะวันออก บทบาท ผลกระทบ ภาษา ภาษาศาสตร์

Abstract

This article presents aspects of West and East relations from the colonial period to the present day. Language comes with power. Since colonial times, colonial languages, most notably English, accompanied the British as the main colonial power and industrial leader for about two centuries. Even in the following centuries, English was still important because of the power of the US economy as well as the influence of technology in the world today. Similarly, the popularity of Chinese has followed the economic progress and politics of China in the world.

West and East have learned each other across the region and beyond region through Areal studies and Regional studies. Moreover, language and culture are important keys to forging friendships as soft power is linked to good relationships with other countries. The world's great powers, including France, Britain, India, Germany, America, Japan, Korea, China and Russia have set up cultural organizations and export their “brands” all over the world as good cultural diplomacy.

Globalization has both positive and negative impacts on the way we live with technological advances that must be communicated through English. As a result, many countries who have developed human resources to support their development in the digital age by means of long-standing bi-lingual / multicultural policies through education, will be able to advance and adapt to all rapid changes. But countries such as Thailand that do not cultivate human resource potential systematically through good educational planning, will be adversely affected. Leaders of such countries need to be aware of this and prepare in a determined and measured way so as not to lag behind in the region.

Keywords: West, East, Role, Impact, Language, Linguistics

ทั้งตะวันออกและตะวันตกมีลักษณะร่วมบางอย่าง อาทิ ต่างก็เป็นบ่อเกิดของอารยธรรมเก่าแก่ของโลกที่มีลำดับของยุคสมัยที่ต่างกันไปและร่วมสมัยกันบ้าง อีกทั้งยังเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์มากมายมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน นอกจากนี้ เมื่อความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยทำให้สามารถเดินทางเชื่อมระหว่างตะวันตกและตะวันออกซึ่งนำไปสู่การแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ เทคโนโลยี ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม และแนวคิดบางอย่างระหว่างกันได้แล้ว ยังนำไปสู่ความต้องการของตะวันตกที่จะครอบครองประเทศตะวันออกด้วยการล่าอาณานิคมเพื่อการเข้าถึงและครอบครองทรัพยากรธรรมชาติ อันหลากหลายและอุดมสมบูรณ์จากประเทศต่างๆ จนเกิดลัทธิการล่าอาณานิคมในยุคอาณานิคม ยุคหลังอาณานิคม และยุคโลกาภิวัตน์ที่มีส่วนช่วยให้ตะวันออกมีโอกาสพัฒนา เจริญก้าวหน้าขึ้นมาทัดเทียมตะวันตกและมีความสำคัญในเวทีโลกบ้าง ซึ่งบริบทแวดล้อมเหล่านี้ทำให้ภาษามีบทบาทและส่งผลกระทบต่อภาษาซึ่งจะได้เสนอในบทความนี้ต่อไป

I. ยุคอาณานิคม

1.1 การล่าอาณานิคมในศตวรรษที่ 19

ในศตวรรษที่ 19 สหราชอาณาจักรเป็นผู้นำการปฏิวัติอุตสาหกรรม แล้วจึงแพร่ไปสู่ยุโรปตะวันตก อเมริกา และญี่ปุ่นในเวลาต่อมา ส่งผลให้ประเทศในทวีปยุโรปผลิตสินค้าได้มากขึ้น จึงต้องการแหล่งระบายสินค้า และแหล่งวัตถุดิบ นอกจากนี้ ประเทศในยุโรปใช้แนวคิดการอ้างความชอบธรรมในการเข้าครอบครองดินแดนในโพ้นทะเล โดยเฉพาะในทวีปแอฟริกา ที่อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี เบลเยียม อิตาลีและสเปนต่างแย่งชิงกันเข้าครอบครองอาณานิคม นอกจากนี้ ทวีปเอเชียยังเป็นอีกทวีปหนึ่งที่มีมหาอำนาจยุโรปให้ความสนใจ นับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 เป็นต้นไป อังกฤษพยายามขยายเขตอาณานิคมของตนในทวีปเอเชีย ใน ค.ศ. 1799 หลังจากอังกฤษขับไล่ฝรั่งเศสออกจากอียิปต์ ในเวลาใกล้เคียงกันนี้ อังกฤษเข้าครอบครองสิงคโปร์ มะลาคา และยิดพม่าและฮ่องกงได้ใน ค.ศ. 1822 และ 1842 ตามลำดับ ส่วนในอินเดีย อังกฤษกำจัดอิทธิพลของชาวฝรั่งเศส และสามารถครอบครองพื้นที่ส่วนใหญ่ของอินเดียสำเร็จ จนประกาศให้อินเดียเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษใน ค.ศ. 1858 ในขณะที่อังกฤษครอบครองพื้นที่จำนวนมากของเอเชีย เนเธอร์แลนด์ได้ขยายอิทธิพลเข้าครอบครองพื้นที่ในส่วนใหญ่ที่เป็นประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบันนี้ และจัดตั้งขึ้นเป็นหมู่เกาะตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Dutch East Indies)

ใน ค.ศ. 1887 ฝรั่งเศสได้ก่อตั้งอินโดจีนของฝรั่งเศส (French Indochina) ขึ้นเป็นอาณานิคมของตนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วยเวียดนามเหนือ (Tonkin) เวียดนามกลาง (Annam) เวียดนามใต้ (Cochinchina) และกัมพูชา และต่อมาใน ค.ศ. 1893 ก็ได้ลาวมาเพิ่ม รัสเซียยังเป็นอีกประเทศหนึ่งในยุโรปที่สนใจแสวงหาอาณานิคม และได้เข้าครอบครองดินแดนจำนวนมากในเทือกเขาคอเคซัสหลังชนะสงครามกับเปอร์เซียระหว่าง ค.ศ. 1804-1813 และระหว่าง พ.ศ. 1826-1828 นอกจากนี้ประเทศที่กล่าวมาแล้ว สหรัฐอเมริกาก็เป็นมหาอำนาจใหม่ที่สนใจครอบครองอาณานิคมในโพ้นทะเล และได้เกิดการขัดแย้งกับสเปน มหาอำนาจเก่า เพื่อแย่งชิงอาณานิคมในอเมริกาใต้และเอเชีย ความขัดแย้งลุกลามเป็นสงครามระหว่างสหรัฐอเมริกากับสเปน (Spanish-American War) ใน ค.ศ. 1898

ซึ่งจบลงด้วยชัยชนะของสหรัฐอเมริกา ทำให้สเปนต้องเสียเปอร์โตริโกในทะเลแคริบเบียน เกาะกวมในมหาสมุทรแปซิฟิกซีกตะวันตก และฟิลิปปินส์ให้กับสหรัฐอเมริกา สงครามครั้งนี้ยังทำให้คิวบาได้รับเอกราชจากสเปน แต่กลับตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จบสิ้นลง ประเทศมหาอำนาจตะวันตก ทั้งประเทศที่ชนะและพ่ายแพ้สงคราม ต่างอ่อนแอลง ประเทศอาณานิคมต่างๆ จึงเรียกร้องเอกราชซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกันหลายพื้นที่ทั่วโลก ในบางพื้นที่เป็นการเรียกร้องเอกราชแบบสงบ แต่ในบางพื้นที่ เป็นเหตุการณ์รุนแรง เจ้าอาณานิคมได้ใช้กำลังทางทหารเข้าปราบปราม ผู้เรียกร้องเอกราชจนกลายเป็นสงครามปลดแอกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในหลายพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ประเทศอาณานิคมต่างๆ เริ่มได้รับเอกราชตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จบลง (คัททียากร ศศิธรรมาศ, ม.ป.ป.)

จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าภาพตัวแทนของ “ความเป็นตะวันตก” คือประเทศที่มีพัฒนาการในด้านเทคโนโลยี อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม กองเรือและกองทัพ อาวุธ ความต้องการทรัพยากร เงินทองจากทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุดิบ แร่ธาตุ จากพื้นที่ใหม่ๆ ทั่วโลกเพื่อขยายอำนาจทางการค้า และการครอบครองเพื่อให้เข้าถึงสิ่งที่ต้องการให้ได้มากที่สุด ในขณะที่ภาพตัวแทน “ความเป็นตะวันออก” คือคนตัวเล็กตัวน้อยที่จริงจัง ไร้พลังสู้รู้ไม่เท่าทัน ยังไม่พัฒนาในด้านเทคโนโลยีต่างๆ รวมถึงการเมืองปกครอง จึงต้องเป็นฝ่ายถูกระงับจาก “ตะวันตก”

1.2 สถานการณ์ทางภาษาจากยุคอาณานิคม

จากการที่ประเทศเจ้าอาณานิคมตะวันตกเข้าครอบครองประเทศต่างๆ ในหลายทวีปทั่วโลก ภาษาของเจ้าอาณานิคมจึงแพร่กระจายออกไปพร้อมกับอำนาจของผู้ปกครอง จึงขอกกล่าวถึงบทบาทและผลกระทบทางด้านภาษาที่สำคัญๆ ที่ส่งผลต่อภูมิภาคตะวันออก ดังนี้

1.2.1 ภาษาอังกฤษ

เป็นที่ทราบกันดีว่าภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ใช้กันทั่วโลก นับตั้งแต่ยุคอาณานิคมเป็นต้นมาจะเห็นการแพร่กระจายของภาษาอังกฤษในระยะต่างๆ ดังนี้

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
ศตวรรษที่ 17-18	ภาษาอังกฤษแพร่กระจายไปเนื่องจากการล่าอาณานิคมของอังกฤษ
ศตวรรษที่ 18-19	ภาษาอังกฤษแพร่กระจายออกเพราะความเป็นผู้นำของอังกฤษและการปฏิบัติอุตสาหกรรม
ปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20	ภาษาอังกฤษใช้กันอย่างกว้างขวางเพราะความเป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองของสหรัฐอเมริกา
ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20	ภาษาอังกฤษแผ่ขยายออกไปเป็นผลมาจากการครอบงำทางด้านเทคโนโลยีของสหรัฐอเมริกา

(อ้างจากเรื่อง ‘History of the English Language’, 2013)

จากตารางข้างต้นทำให้ทราบว่าภาษาอังกฤษแพร่กระจายออกไปเพราะการล่าอาณานิคมของอังกฤษซึ่งใช้เวลานับร้อยปีและถือเป็นก้าวแรกของการเผยแพร่อังกฤษออกไปทั่วโลก ในฐานะภาษาของผู้มีอำนาจที่เข้าปกครองประเทศที่เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ประเทศทางตะวันออกอาทิ เอเชียใต้ พม่า (ปัจจุบันคือเมียนมา) มาเลเซีย และสิงคโปร์ รวมถึงประเทศที่เป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตกอื่นๆ อาทิ เวียดนาม ลาว กัมพูชา ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของฝรั่งเศส อินโดนีเซียตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของเนเธอร์แลนด์ และฟิลิปปินส์ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของสเปนและสหรัฐอเมริกา

ในศตวรรษถัดมาอังกฤษก็เป็นผู้นำด้านการปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องจักรที่ทำให้การผลิตทำได้เป็นจำนวนมากขึ้น ประเทศใดต้องการบริโภค และรับเทคโนโลยีใหม่ๆ นี้ต้องซื้อและเรียนรู้ผ่านภาษาอังกฤษจึงทำให้ภาษาอังกฤษมีอำนาจสูงมากในระดับนานาชาติ การพัฒนาเทคโนโลยีเกิดร่วมไปกับการแพร่กระจายภาษาอังกฤษ อาทิ ภาษาอังกฤษใช้ในระบบโทรเลขที่ถูกพัฒนาขึ้น และภาษาอังกฤษจึงเป็นภาษานานาชาติของผู้รับส่งโทรเลข ('History of the English Language', 2013)

ความยิ่งใหญ่ทางเศรษฐกิจและความเป็นผู้นำทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา

แม้ว่าอังกฤษเคยยิ่งใหญ่และมีอำนาจทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมของโลกในศตวรรษที่ 18 แต่พอปลายศตวรรษที่ 19 ต่อดันศตวรรษที่ 20 สหรัฐอเมริกาก็กลายเป็นประเทศมหาอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของโลกแทน ในช่วงเวลาดังกล่าว ถ้าประเทศต่างๆ ในโลกที่จะพบปะกันในองค์กรระดับนานาชาติและต้องการที่จะสื่อสารกัน ซึ่งหากต้องสื่อสารกันด้วยพหุภาษาจะเป็นการสิ้นเปลืองมาก ดังนั้นพวกเขาจึงตัดสินใจใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 องค์กรระหว่างประเทศถูกจัดตั้งขึ้นและต่อมาถูกแทนที่ด้วยองค์การสหประชาชาติ ซึ่งมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่นิวยอร์ก ดังนั้นจุดเน้นของโลกจึงเปลี่ยนไปอยู่ที่สหรัฐอเมริกา อิทธิพลของสหรัฐอเมริการวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองผนวกกับจำนวนประชากรที่มีขนาดใหญ่ ที่มีผู้พูดภาษาอังกฤษถึง 70% ของจำนวนประชากรทั้งหมดจึงทำให้ภาษาอังกฤษยังคงมีความสำคัญมากขึ้นต่อไป ('History of the English Language', 2013)

ความเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีของสหรัฐอเมริกา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และปี 1980 และ 1990 เป็นต้นมาเกิดการปฏิวัติด้านคอมพิวเตอร์อันเนื่องมาจากเทคโนโลยีและความรู้ของอเมริกัน และแพร่กระจายไปทั่วโลก แม้ว่าในความเป็นจริงจะสามารถออกแบบให้ใช้ภาษาของประเทศผู้ใช้คอมพิวเตอร์ได้ แต่ค่าใช้จ่ายก็จะสูงมาก ด้วยเหตุนี้ ภาษาอังกฤษจึงเป็นภาษาที่ต้องใช้สำหรับคอมพิวเตอร์ ('History of the English Language', 2013)

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ อาทิ ความเติบโตของการประชาสัมพันธ์และการโฆษณาเพื่อให้ผู้บริโภคทั่วโลกเข้าถึงสินค้าของสหรัฐฯ; สหรัฐฯเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีการผลิตภาพยนตร์เคลื่อนไหวภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 แทนที่อังกฤษและฝรั่งเศส ดังนั้นจึงใช้เสียงภาษาอังกฤษในภาพยนตร์ แม้ว่าจะมีการผลิตภาพยนตร์ในประเทศอื่นๆ แต่ก็ยังใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก อาจจะเป็นเพราะฮอลลีวูดเป็นพื้นที่ที่พูดภาษาอังกฤษเป็นหลัก; ดนตรีสากล-มีการพัฒนาเทคโนโลยีความบันเทิงเป็นอุตสาหกรรมบันทึกเสียง บริษัทบันทึกเสียงใหญ่ๆ ใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก นักร้องดังก็ร้องเพลงภาษาอังกฤษที่เป็นที่รู้จัก ได้รับความชื่นชอบและความนิยมไปทั่วโลกซึ่งเป็นการแพร่กระจายภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดีและเร็วที่สุด; การเดินทางระหว่างประเทศและความปลอดภัยได้รับการคิดค้นและพัฒนาขึ้นมาพร้อมทั้งถ่ายทอดความรู้และการใช้งานเป็นภาษาอังกฤษ ดังนั้น ภาษาอังกฤษจึงเป็นภาษานานาชาติ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ใช้สื่อสารเพื่อการเดินทางนานาชาติ; ในด้านการศึกษา โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อเพื่อเผยแพร่ความรู้ไปทั่วโลก นี่ก็เป็นเหตุผลหลักที่หลายๆ ประเทศพยายามปรับเปลี่ยนให้ใช้ภาษาอังกฤษในการสอนวิชาดังกล่าวในโรงเรียน ซึ่งเป็นภาษาที่นักเรียนทั่วโลกต้องรู้และใช้เพื่อการศึกษา ('History of the English Language', 2013)

สำหรับบทบาทของภาษาตะวันตกภายใต้ประเทศอาณานิคมตะวันตกอื่นๆ มีดังนี้

1.2.3 ภาษาฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสปรากฏในเวียดนามในศตวรรษที่ 18 เมื่อนักสำรวจและพ่อค้าชาวฝรั่งเศสแล่นเรือไปยังชายฝั่ง

อินโดจีน และฝรั่งเศสเข้าแทนที่โปรตุเกสซึ่งเป็นมหาอำนาจตะวันตกชาติแรกที่เข้าไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปี ค.ศ. 1790 เป็นต้นมา ฝรั่งเศสช่วยรวมเวียดนามในสมัยราชวงศ์เหงียน และต่อมาก็ยึดครองเวียดนามใต้ จึงได้ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาของผู้ปกครองในอินโดจีนฝรั่งเศสซึ่งรวมกัมพูชา และลาวด้วย ชาวเวียดนามจำนวนมากเริ่มเรียนภาษาฝรั่งเศสซึ่งแทนที่ภาษาเวียดนามและภาษาจีนในราชสำนัก ในท้ายที่สุดอักษรเวียดนามที่เขียนด้วยอักษรจีนถูกแทนที่ด้วยอักษรโรมัน ซึ่งมีขันทันนารีนิกายเยซุอิต อเล็กซองดร์ เดอ โรดส์ใช้อักษรโรมันแทนอักษรจีนที่ออกเสียงแบบเวียดนามเรียกอักษรโรมันนี้ว่า อักษรก๊วก หงือ แปลว่า “อักษรประจำชาติ” มีขันทันนารีและรัฐบาลเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสได้สร้างโรงเรียนเพื่อเผยแพร่ภาษาฝรั่งเศสให้กับชาวเวียดนามที่มีการศึกษา ภาษาฝรั่งเศสในเวียดนามถึงจุดสูงสุดในช่วงปีค.ศ. 1900 และค.ศ. 1940 เป็นต้นมา แต่ถึงอย่างไรก็ตามชาวเวียดนามจำนวนมากยังพูดภาษาฝรั่งเศสได้ไม่ดี อีกทั้งพวกนักปฏิวัติปฏิเสฐที่จะเรียนภาษาของเจ้าอาณานิคม ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นยึดครองเวียดนามในช่วงสั้นๆ และได้สถาปนาภาษาเวียดนามเป็นภาษาราชการภาษาเดียวและเป็นภาษาที่ใช้ในการศึกษา (‘France diplomatie’, 2008; Michele, n.d.)

1.2.4 ภาษาดัชต์

ชาวดัชต์ยึดครองอินโดนีเซียในตอนแรกๆ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากพืชที่ปลูกเพื่อการค้า ชาวดัชต์พัฒนาอินโดนีเซียน้อยมาก ยกเว้นในช่วงท้ายๆ ที่พวกเขาให้การอบรมบริการภาครัฐ ระบบกฎหมายและระบบการศึกษามหาวิทยาลัยแห่งแรกเพิ่งเปิดขึ้นในปีค.ศ. 1920 ตั้งแต่ปีค.ศ. 1940 เป็นต้นมาชาวอินโดนีเซียที่อ่านหนังสือได้เพียง 4% นอกจากนี้ ยังไม่มีการพูดภาษาดัชต์ในอินโดนีเซีย (Hays, 2008)

1.2.5 ภาษาสเปน

ภาษาสเปนเป็นภาษาที่ใช้ในราชการ การศึกษา และการค้าตลอดช่วงสามศตวรรษที่สเปนปกครองฟิลิปปินส์ และใช้เป็นภาษากลางจนถึงกลางศตวรรษที่ 20

ภาษาสเปนยังคงเป็นภาษาราชการของรัฐบาลจนกระทั่งประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปีค.ศ. 1973 ที่ระบุให้ภาษาอังกฤษและภาษาฟิลิปปินโนเป็นภาษาราชการ

นอกจากนี้ยังมีคำยืมภาษาสเปนใน 170 ภาษาของฟิลิปปินส์ และตัวเขียนของภาษาสเปนมีอิทธิพลต่อระบบการสะกดเพื่อใช้เขียนภาษาต่างๆ เหล่านี้ (Gómez Rivera, 2001)

II. ยุคหลังอาณานิคม

ในยุคหลังอาณานิคม ประเทศที่เคยตกอยู่ภายใต้เครือจักรภพ (Commonwealth) ต่างพยายามปลดแอกจากเงาเดิมของเจ้าอาณานิคมโดยเฉพาะจากภาษาอังกฤษ ดังนั้นผู้นำในหลายประเทศทางตะวันออกจึงได้กำหนดนโยบายภาษาขึ้น อาทิ เอเชียใต้ พม่า มาเลเซีย และสิงคโปร์ โดยจะขอก้าวในรายประเทศ ดังนี้

เอเชียใต้ ในที่นี้ขอก้าวถึงอินเดียเพียงประเทศเดียว

2.1 อินเดีย

อินเดียเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางด้านภาษา ประกอบด้วยตระกูลภาษาหลักต่างๆ ดังนี้

- 1) ตระกูลภาษาย่อยอินโด-อารยัน มีผู้พูดราว 77%
- 2) ตระกูลภาษาดราวิเดียนมีผู้พูดประมาณ 20%
- 3) ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก
- 4) ตระกูลภาษาย่อยทิเบต-พม่า ประมาณ 3%
- 5) ตระกูลภาษาไท-กะได และอื่นๆ

อินเดียมีภาษาประมาณ 780 ภาษา จัดว่าเป็นประเทศที่มีภาษามากเป็นอันดับสองของโลก รองจากปาปัว

นิวกินีที่มีภาษา 839 ภาษา (Moseley, 2008)

ภายหลังได้รับเอกราช อินเดียมุ่งมั่นที่จะกำจัดความทรงจำทั้งหมดของการปกครองแบบอาณานิคมอังกฤษ ด้วยการกำจัดภาษาอังกฤษ ดังนั้นอินเดียควรมีภาษาของตนเอง แต่ด้วยประวัติศาสตร์อาณานิคมที่ฝังรากลึกในอินเดียทำให้รัฐบาลอินเดียไม่สามารถกำจัดภาษาอังกฤษออกไปได้

ในปี ค.ศ.1950 รัฐธรรมนูญอินเดียระบุให้ใช้ภาษาฮินดีที่เขียนด้วยอักษรเทวนาครีเป็นภาษาราชการของประเทศ และยังคงใช้ภาษาอังกฤษในราชการในฐานะ “ภาษาราชการที่เป็นตัวช่วย” (Subsidiary official language) ต่อไปได้อีกอย่างน้อย 15 ปี (จนถึงปีค.ศ. 1965) และจะเปลี่ยนผ่านไปใช้ภาษาฮินดีในฐานะภาษาราชการเพียงภาษาเดียว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้รัฐต่างๆ ที่ไม่ได้พูดภาษาฮินดีเกิดความไม่พอใจต้องการใช้ภาษาอังกฤษต่อไป มีการประท้วงอย่างรุนแรงในรัฐทมิฬ นาฑูทางใต้ของอินเดีย ด้วยเหตุนี้ทำให้รัฐสภาต้องตราพระราชบัญญัติภาษาราชการค.ศ. 1963 เพื่อให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษในทางราชการได้ต่อไปคู่กับภาษาฮินดี แม้ว่าจะหมดเขตที่กำหนดไว้ 15 ปีก็ตาม (Thirumalai, 2002) แต่พระราชบัญญัติดังกล่าวไม่ได้สร้างความพอใจให้กับกลุ่มผู้ประท้วงเพราะไม่แน่ใจว่าผู้นำในชุดต่อไปจะดำเนินการต่อหรือไม่

อย่างไรก็ตาม ในปลายปีค.ศ. 1964 ซึ่งใกล้จะครบ 15 ปีของการใช้ภาษาอังกฤษ แต่ก็มีการประท้วงอย่างหนักจากประชาชนในรัฐต่างๆ อาทิ รัฐมหาราษฏระ รัฐทมิฬ นาฑู รัฐปัญจาบ รัฐเบงกอลตะวันตก รัฐฌาร์ขัณฑ์ และรัฐอานธรประเทศ ซึ่งนำไปสู่ความรุนแรงจึงทำให้ข้อเสนอที่จะยุติการใช้ภาษาอังกฤษระงับไป และมีการแก้ไขกฎหมายฉบับนี้เพิ่มเติมในปีค.ศ. 1967 โดยให้ใช้ภาษาฮินดีคู่กับภาษาอังกฤษในฐานะภาษาราชการ ซึ่งดูเหมือนจะเป็นนโยบายทวิภาษาของอินเดียหลายๆ จนกว่าจะแก้ปัญหาดังกล่าวโดยสภานิติบัญญัติของรัฐที่ไม่ได้ใช้ภาษาฮินดีเป็นภาษาราชการ (Ramaswamy, 1997; Thirumalai, 2002)

ด้วยเหตุนี้ อินเดียจึงไม่มีภาษาประจำชาติ แต่มีภาษาฮินดีและภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการที่ใช้ในรัฐสภา ในศาล ในการติดต่อสื่อสารระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลของรัฐต่างๆ นอกจากนี้ แต่ละรัฐยังสามารถกำหนดภาษาราชการประจำรัฐของตนโดยผ่านกฎหมายได้ ดังนั้น อินเดียจึงมีภาษาราชการ 22 ภาษา โดยมีผู้ใช้ภาษาฮินดีมากที่สุดประมาณ 25% ของจำนวนประชากรทั้งหมด แต่ถ้าวรวมภาษาถิ่นต่างๆ (dialects) ของภาษาฮินดีจะมีผู้พูดราว 41% ของประชากร ส่วนที่เหลือคือผู้พูดภาษาอื่นๆ (Census of India, 2011)

ภาษาราชการของอินเดียประกอบด้วย 22 ภาษารวมภาษาอังกฤษเป็น 23 ภาษาดังนี้

ลำดับ	รัฐ	ภาษาราชการประจำรัฐ + (ภาษาราชการอื่นๆ)
1	อานธรประเทศ (Andra Pradesh)	เตลูงู (Telugu)
2	อรุณาจัลประเทศ (Arunachal Pradesh)	อังกฤษ
3	อัสสัม (Assam)	อังกฤษ อัสสัม + เบงกาลี
4	พิหาร (Bihar)	ฮินดี + อูรดู (Urdu)
5	ฉัตตีสครห์ (Chhattisgarh)	ฮินดี
6	กัว (Goa)	โกนกาณี (Konkani) + มราฐี (Marathi)
7	คุชราต (Gujarat)	คุชราตี (Gujarati) + ฮินดี
8	หaryana (Haryana)	ฮินดี + อังกฤษ + ปัญจาบิ
9	หิมาจัลประเทศ (Himachal Pradesh)	ฮินดี + อังกฤษ

10	จัมมูและแคชเมียร์ (Jammu and Kashmir)	อูรดู
11	ฌาร์ขัณฑ์ (Jharkhand)	ฮินดี + อูรดู
12	कर्णाฏกะ (Karnataka)	กัณนาดา (Kannada)
13	เกรละ (Kerala)	มาลาयाลัม (Malayalam) + อังกฤษ
14	มध्यประเทศ (Madhya Pradesh)	ฮินดี
15	महाराष्ट्र (Maharashtra)	มราฐี + อังกฤษ
16	มณีปุร์ (Manipur)	เมเต + อังกฤษ
17	เมฆาลัย (Meghalaya)	อังกฤษ + คาสี + กาโร
18	มิโซรัม (Mizoram)	มิโซ อังกฤษ ฮินดี
19	นาคาแลนด์ (Nagaland)	อังกฤษ
20	โอดิชา (Odisha)	โอเดีย (Odia)
21	ปัญจาบ (Punjab)	ปัญจาบี (Punjabi)
22	ราชสถาน (Rajasthan)	ฮินดี + อังกฤษ
23	สิกขิม (Sikkim)	เนปาลี (Nepali)
24	ทมิฬนาฑู (Tamil Nadu)	ทมิฬ + อังกฤษ
26	ตรีปุระ (Tripura)	เบงกาลี อังกฤษ กก-โบ-รอก (Kokborok)
27	อุตระประเทศ (Uttar Pradesh)	ฮินดี + อูรดู
28	อุตตรขัณฑ์ (Uttarakhand)	ฮินดี+ สันสกฤต
29	เบงกอล ตะวันตก (West Bengal)	เบงกาลี อังกฤษ + เนปาลี + อูรดู + ฮินดี + โอเดีย และอื่นๆ

อ้างจาก Commissioner for Linguistic Minorities, 2014

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าภาษาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและการปกครองของอินเดีย และสะท้อนให้เห็นว่าอินเดียเป็นประเทศพหุภาษา ด้วยนโยบายของรัฐบาลที่เปิดกว้าง และต้องการรักษาอัตลักษณ์ความหลากหลายทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศให้คงอยู่ ดังนั้น แต่ละรัฐสามารถเลือกภาษาราชการและบัญญัติไว้ในกฎหมายประจำรัฐของตนเองได้ จึงทำให้ชาวอินเดียสามารถพูดได้มากกว่าหนึ่งภาษาขึ้นไป นอกจากนี้ รัฐทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายรัฐที่เป็นชาติพันธุ์มองโกลอยด์เป็นส่วนใหญ่ และมีภาษาแม่ที่ต่างตระกูลกับภาษาฮินดี อีกทั้งประชาชนส่วนหนึ่งนับถือศาสนาคริสต์ จึงยึดเอาภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการเป็นหลัก และอีกหลายรัฐใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการอื่นๆ ที่เพิ่มขึ้นจากภาษาราชการประจำรัฐด้วย

นโยบายภาษาของอินเดียสะท้อนให้เห็นว่าภาษาอังกฤษนอกจากจะลบบไม่ออกไปจากวิถีชีวิตแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญในฐานะภาษาราชการคู่กับภาษาฮินดี เพราะภาษาอังกฤษจะทำหน้าที่เป็นภาษากลางเชื่อมร้อยให้การสื่อสารกับกลุ่มที่ไม่ได้พูดภาษาฮินดีสัมฤทธิ์ผลได้

2.2 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอาณาบริเวณที่มีความหลากหลายทางด้านภาษาและวัฒนธรรม หรือเรียกว่าเป็น

พหุวัฒนธรรมเช่นเดียวกับหลายๆ ภูมิภาคในโลก ประกอบด้วยผู้พูดภาษาตระกูลต่างๆ ห้าตระกูล ได้แก่

- 1) ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก
- 2) ตระกูลภาษาจีน-ทิเบต
- 3) ตระกูลภาษาไท-กะได
- 4) ตระกูลภาษาออสโตรนีเซียน
- 5) ตระกูลภาษาม้ง-เย้า

Ethnologue Languages of the World (ม.ป.ป.) ระบุว่า มีภาษาประมาณ 1,480 ภาษา ประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมได้แก่ พม่า (เมียนมา) ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ภายหลังได้รับเอกราช รัฐบาลของประเทศเหล่านี้ได้กำหนดนโยบายภาษาเป็นสองประเภทคือ

- 1) นโยบายภาษาเดียว (Monolingual policy)
- 2) นโยบายทวิภาษา (Bilingual policy)/นโยบายหลายภาษา (Multilingual policy)

2.2.1 นโยบายภาษาเดียว

มีหกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ใช้ภาษาของชนกลุ่มใหญ่เป็นภาษาประจำชาติ ได้แก่

1) ประเทศสหภาพพม่า (ปัจจุบันคือ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา Republic of the Union of Myanmar) ใช้ภาษาพม่าเป็นภาษาประจำชาติ

2) ราชอาณาจักรไทย¹ (The Kingdom of Thailand) ใช้ภาษาไทย (ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวที่ไม่เคยตกอยู่ภายใต้อาณานิคม และไม่เคยมีนโยบายภาษาที่เป็นทางการ แต่มีระบุไว้ในรัฐธรรมนูญบางฉบับว่าภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ)

3) ราชอาณาจักรลาว (The Kingdom of Laos ปัจจุบันคือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (The Lao People's Democratic Republic) ใช้ภาษาลาวเป็นภาษาประจำชาติ

4) ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาประจำชาติ

5) ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (The Socialist Republic of Vietnam) ใช้ภาษาเวียดนามเป็นภาษาประจำชาติ

6) ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republik Indonesia) ใช้ภาษาบาฮาซาอินโดนีเซียเป็นภาษาประจำชาติ

ทุกประเทศจัดให้มีการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศทั้งภาษาตะวันตก และภาษาตะวันออก ในอดีต ภาษาตะวันตก อาทิ อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน อิตาลี เยอรมัน ยังเป็นที่นิยม แต่ในปัจจุบันภาษาที่มีความสำคัญสูงสุดคือภาษาอังกฤษ ในอดีตภาษาตะวันออกซึ่งเป็นที่นิยมเรียนได้แก่ภาษาญี่ปุ่น แต่เมื่อเศรษฐกิจญี่ปุ่นเริ่มถดถอยภาษาญี่ปุ่นจึงลดความนิยมลงแต่ก็ยังคงมีความต้องการอยู่ โดยมีภาษาจีนเข้ามาแทนที่ และเริ่มมีการศึกษาภาษาเกาหลีเพิ่มขึ้น ภาษาจีนเริ่มมีบทบาทสำคัญตามการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคอาเซียนที่เพิ่มขึ้น ส่วนภาษาเกาหลีมาตามกระแสละครทีวีเกาหลี “แดจังกึม” และเรื่องอื่นๆ ที่สร้างและนำเข้ามาเผยแพร่ในทีวีไทย อีกมากมายหลายเรื่อง รวมทั้งกระแสเค ป็อบที่มาจากเพลงของวัยรุ่นเกาหลี จึงทำให้สินค้า แฟชั่น และเครื่องสำอางจากเกาหลีเป็นที่นิยมมากขึ้น นำไปสู่การเดินทางไปท่องเที่ยวประเทศเกาหลีได้ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีคนไทยจำนวนหนึ่งที่ไม่เสี่ยงโชคหางานทำในประเทศเกาหลีได้เพราะเห็นว่าเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจดีกว่าหลายประเทศในอาเซียน

2.2.2 นโยบายทวิภาษา/พหุภาษา

ประเทศที่ประกาศใช้นโยบายภาษาแบบทวิภาษา/พหุภาษา ได้แก่

1 แม้ประเทศไทยไม่เคยเป็นเมืองขึ้นเช่นประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค แต่ในฐานะประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน จึงขอกกล่าวไว้ในที่นี้เพื่อให้เห็นภาพรวมของการกำหนดนโยบายภาษาในภูมิภาค

2.2.2.1 ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย (Federation of Malaysia)

ภายหลังเอกราชรัฐบาลกำหนดนโยบายภาษาโดยให้ใช้ภาษาบาฮาซา มาเลเซีย (ภาษามาเลย์) เป็นภาษาประจำชาติ เพื่อส่งเสริมและดำรงภาษา และวัฒนธรรมในสังคมพหุภาษา พหุวัฒนธรรม สำหรับภาษาอังกฤษกำหนดให้เป็นภาษาที่สอง ภาษาจีนและภาษามิฬใช้สอนร่วมในระดับประถมสำหรับโรงเรียนรัฐบาล เมื่อถึงระดับมัธยมให้เรียนเป็นภาษามาเลย์ (Tharmalingam, 2012)

ต่อมา ในปี 1990 เป็นต้นมา อดีตนายกรัฐมนตรี ดร.มหาเธร์ โมฮัมหมัดตระหนักว่าชาวมาเลย์จะไม่สามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้หากยังไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในปี ค.ศ. 2003 รัฐบาลเปลี่ยนจากการใช้ภาษามาเลย์เป็นสื่อในการสอนมาเป็นภาษาอังกฤษในการเรียนการสอนคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในปี 2011 รัฐบาลตัดสินใจใช้นโยบายทวิภาษาคือใช้ภาษามาเลย์และภาษาอังกฤษ

เพื่อให้เข้าถึงประโยชน์ของกระบวนการทันสมัย (modernization process) และปรับตัวได้ทันกระแสโลกาภิวัตน์ (Yamat, 2014: 198) มหาวิทยาลัยของรัฐส่วนใหญ่ใช้ภาษามาเลย์สอน ยกเว้นวิชาทางด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่สอนด้วยภาษาอังกฤษ ส่วนมหาวิทยาลัยเอกชนสอนด้วยภาษาอังกฤษ เมื่อเวลาผ่านไประบบการศึกษาของมาเลเซียส่งผลในด้านบวกทั้งในระดับชาติและนานาชาติ (Mohd Azahari Bin Azal and others, 2014)

นอกจากนี้ ในรัฐซาบฮ์และซาราวักมีการใช้ภาษาแม่ของกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มในการสอนในระดับประถมศึกษาด้วย (Smith (2003) & Kayad (ม.ป.ป.))

2.2.2.2 ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ (Republic of Singapore)

สิงคโปร์มีภาษาราชการสี่ภาษาได้แก่ อังกฤษ แมนดาริน มาเลย์ และทมิฬ ตั้งแต่ปีค.ศ. 1959 นายลี กวนยู นายกรัฐมนตรีคนแรกได้ประกาศใช้นโยบายทวิภาษาคือให้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่หนึ่งเพื่อสร้างพลเมืองสิงคโปร์ให้เป็นพลเมืองโลก และภาษาแม่อีกสามภาษาให้เป็นภาษาที่สอง ตลอดระยะเวลาที่ห้าสิบปีที่รัฐบาลสิงคโปร์ได้ดำเนินนโยบายนี้พร้อมกับส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองให้ตรงกับความต้องการตลาดแรงงานทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ส่งผลให้สิงคโปร์ประสบความสำเร็จในด้านการจัดการศึกษาจนเป็นอันดับหนึ่งในอาเซียนและติดอันดับต้นๆ ของโลก

2.2.2.3 ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (Republic of the Philippines)

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1974 เป็นต้นมา ฟิลิปปินส์มีนโยบายทวิภาษาคือใช้ภาษาอังกฤษสอนวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ส่วนวิชาทางสายสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ให้สอนด้วยภาษาฟิลิปปินโน นอกจากนี้ยังให้ใช้ภาษาแม่ของเด็กในการสอนบางพื้นที่ในเกรด 1 และเกรด 2 นอกจากนี้ ภาษาฟิลิปปินโนใช้สำหรับการติดต่อแบบเป็นทางการ ต่อมาในปี 2009 รัฐบาลประกาศให้ใช้ภาษาแม่สำหรับสอนกลุ่มชาติพันธุ์ในระดับอนุบาลด้วยนั้น จึงถือว่าฟิลิปปินส์มีนโยบายทวิและพหุภาษา (Ocampo, 2017: 11)

2.2.2.4 ประเทศบรูไนดารุสซาลาม (Negara Brunei Darussalam)

ภายหลังเอกราชในปี ค.ศ. 1984 ประเทศบรูไนใช้ภาษามาเลย์มาตรฐานเป็นภาษาราชการ และ ภาษาอังกฤษ ในปีค.ศ. 2009 กระทรวงศึกษาธิการใช้นโยบายใหม่ด้วยการสอนวิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ในชั้นปีที่ 1 ด้วยภาษาอังกฤษ และเน้นกระบวนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Jones, 2015: 8)

จะเห็นได้ว่าภายหลังที่ประเทศต่างๆ ได้รับเอกราชพยายามสร้างควมมีตัวตน และต้องการสร้างความเป็นเอกภาพในความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีในทุกประเทศ ด้วยการเลือกภาษาของชนกลุ่มใหญ่ของประเทศขึ้นมาเป็นภาษาประจำชาติหรือภาษาราชการ และยังคงภาษาอื่นๆ ไว้ อย่างไรก็ตาม ในหลายประเทศที่ผู้นำมีวิสัยทัศน์และเห็นความสำคัญของการพัฒนาคนเพื่อเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาประเทศได้กำหนดนโยบายภาษาเป็นทวิ

ภาษาและพหุภาษาโดยต้องมีภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในนโยบายดังกล่าว เพื่อเป้าหมายการสร้างพลเมืองของตนให้เป็นพลเมืองโลกดังเช่นที่สิงคโปร์ได้ดำเนินการมา ดังนั้นจึงไม่มีประเทศใดในอาเซียนปฏิเสธภาษาอังกฤษว่าเป็นภาษาสากลและมีความสำคัญที่ใช้เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ ที่ตะวันตกเป็นผู้คิดค้นตลอดเวลา นับจากอังกฤษที่เป็นผู้นำในศตวรรษที่ 17-19 เปลี่ยนผ่านไปสู่อเมริกาซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนำโดยประเทศสหรัฐอเมริกาในปลายศตวรรษที่ 19-20 ซึ่งส่งออกในรูปแบบต่างๆ ผ่านระบบทุนนิยมไปทั่วโลก

แต่สำหรับประเทศไทย การที่ไม่เคยมีนโยบายภาษาประจำชาติ และกำหนดให้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ ส่วนภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่นๆ ให้เรียนเป็นภาษาที่สอง หรือสามซึ่งไม่ได้มีกำหนดไว้อย่างเป็นทางการ ดังนั้น นโยบายการศึกษาไทยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษจึงลุ่มๆ ดอนๆ ขึ้นอยู่กับรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาในแต่ละยุคสมัย จึงทำให้ขาดทิศทางในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จนก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบต่อศักยภาพการศึกษาของประเทศไทยดังที่ปรากฏมาเป็นเวลาหลายปีจนถึงปัจจุบัน ทำให้ศักยภาพในการแข่งขันของประเทศไทยในระดับนานาชาติลดลง ด้วยช่องว่างดังกล่าว ภาษาอังกฤษจึงเป็น “สินค้าทางภาษา” ที่ต้องซื้อหาด้วยราคาที่แพงกว่าภาษาแม่ และภาษาท้องถิ่นต่างๆ ในประเทศไทย คนที่มีกำลังซื้อเท่านั้นจึงจะสามารถเข้าถึงภาษาอังกฤษผ่านหลักสูตรอบรมต่างๆ หลักสูตรนานาชาติ หลักสูตรภาษาอังกฤษในสถาบันการศึกษาทั้งของภาครัฐและเอกชน ซึ่งผู้ที่มีโอกาสดังกล่าวมีจำนวนน้อยกว่าคนส่วนใหญ่ของประเทศ แม้ว่าในขณะนี้จะมีร่างนโยบายภาษาแห่งชาติของประเทศไทยแล้ว แต่ก็ยังไม่มีการดำเนินการใดๆ

III. ตะวันตกและตะวันออกเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ในแต่ละยุคสมัย ความจำเป็นที่แต่ละภูมิภาคของโลกต้องการเรียนรู้ซึ่งกันและกันมีอยู่เสมอ ขึ้นอยู่กับเหตุและปัจจัยที่จะส่งผลต่อความจำเป็นและความต้องการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ประเทศตนต้องการ การที่ทั้งสองภูมิภาคเรียนรู้กันและกัน สามารถสรุปเป็นภาพกว้างๆ สองประเด็น ดังนี้

- 1.1 ศึกษาทั้งตะวันออกและตะวันตกในฐานะอาณาบริเวณศึกษา/ภูมิภาคศึกษา
- 1.2 ศึกษาภาษาและวัฒนธรรมระหว่างตะวันออกและตะวันตกผ่านการทูตวัฒนธรรม

3.1 ศึกษาทั้งตะวันออกและตะวันตกในฐานะอาณาบริเวณศึกษา/ภูมิภาคศึกษา

ประเทศในตะวันออกและตะวันตกต่างก็มีความสนใจศึกษาซึ่งกันและกันผ่านหลักสูตรการศึกษาและวิจัย ดังนี้

3.1.1 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

ตั้งแต่ประเทศเจ้าอาณานิคมตะวันตกล่าอาณานิคมในตะวันออกได้มีการบันทึกเรื่องราวต่างๆ และพิมพ์เผยแพร่ผ่านการสร้างโรงพิมพ์และนวัตกรรมการจัดทำหนังสือที่ตะวันตกคิดขึ้น เนื้อหาเกี่ยวกับรัฐอาณานิคมในอนุชาตินิยมเพื่อตอบสนองการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองของชนชั้นนำตะวันตกเป็นสำคัญ โดยทำให้เนื้อหาอ่านง่าย แต่แฝงไปด้วยอคติดูถูกดูแคลนวิถีชีวิตคนพื้นเมือง เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง สหรัฐอเมริกาก้าวขึ้นมาเป็นอำนาจแทนที่เจ้าอาณานิคมยุโรป พร้อมกับนโยบายสะกดกั้นสหภาพโซเวียตและต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ บทบาทของสหรัฐอเมริกาและการเมืองของโลกที่เปลี่ยนไปทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นดินแดนที่มีความสำคัญในทางภูมิรัฐศาสตร์ และเป็นสมรภูมิแห่งการขับเคี่ยวแย่งชิงอิทธิพลระหว่างสหรัฐอเมริกาซึ่งมีฐานอำนาจอยู่ในไทย เวียดนามใต้ และฟิลิปปินส์ กับสหภาพโซเวียตซึ่งมีฐานอำนาจอยู่ในลาว เวียดนามเหนือ และบางส่วนของกัมพูชา ซึ่งส่งผลให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นอาณาบริเวณที่สำคัญต่อผลประโยชน์และการดำเนินนโยบายต่างประเทศของมหาอำนาจทางการเมืองโลก จึงทำให้เกิดความพยายามที่จะศึกษาและประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับดินแดนดังกล่าวในลักษณะสหสาขาวิชา อย่างเป็นระบบเรียกว่า “อาณาบริเวณศึกษา” หรือ “วิเทศคดีศึกษา” (Area Studies) ในช่วงทศวรรษ 1950 และ 1960 ถือเป็นยุคทองของ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ซึ่งเจ้าอาณานิคม

บางประเทศในยุโรปก็ได้เคยมีการศึกษาในลักษณะเดียวกันมาก่อนสหรัฐอเมริกา อาทิ โขแอสในอังกฤษ สำนักบูรพคดีและแอฟริกันศึกษาในฝรั่งเศส ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาที่มหาวิทยาลัยเกียวโต และมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลียทำหลักสูตรในทำนองเดียวกัน รวมถึงหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2554:5-6) ในหลักสูตรดังกล่าวจะมีการจัดการเรียนการสอนภาษาของประเทศที่ศึกษาด้วยเช่นกัน แต่เมื่อสงครามเย็นยุติลง สหรัฐอเมริกาหันไปสนใจในภูมิภาคอื่น อีกทั้งระบบการเมืองของโลกเปลี่ยนไปสู่โลกาภิวัตน์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเศรษฐกิจ การเมือง ความมั่นคง ภัยคุกคามทั้งจากธรรมชาติ โรคระบาด และการก่อการร้ายที่ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องข้ามชาติ ซึ่งส่งผลต่อการวางกรอบโครงทางความคิด รวมถึงการสร้างระเบียบวิธีวิจัยเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาให้บูรณาการทั้งพื้นที่และประเด็นที่กว้างออกมากขึ้นซึ่งเลื่อนไปจากแนวคิดและวิธีการศึกษาวิจัยแบบเดิม (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2554: 6-7)

3.1.2 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาและจีนศึกษา

จากแหล่งข้อมูล [hotcoursesabroad \(https://www.hotcoursesabroad.com/study/training-degrees/us-usa/china-studies-courses/loc/211/cgory/fm.732-4/sin/ct/programs.html\)](https://www.hotcoursesabroad.com/study/training-degrees/us-usa/china-studies-courses/loc/211/cgory/fm.732-4/sin/ct/programs.html) ระบุว่า มีสถาบันการศึกษาในสหรัฐอเมริกา 30 แห่งที่เปิดหลักสูตรจีนศึกษา (China Studies) และจากข้อมูล [Postgrad.com](https://www.postgrad.com) ระบุว่า มีหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาสาขา Chinese Studies ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วยุโรป 66 หลักสูตร นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาที่รวมจีน ญี่ปุ่น เกาหลีไว้ด้วยกันและมีเปิดสอนในมหาวิทยาลัยต่างๆ ทางตะวันตกทั้งในยุโรปและอเมริการาว 17 ประเทศ และในเอเชีย 9 ประเทศ

3.1.3 เอเชียใต้ศึกษาและอินเดียศึกษา

หลักสูตรอินเดียศึกษามีทั้งที่เป็นหลักสูตรแยก และหลักสูตรรวมในเอเชียใต้ศึกษา ซึ่งมีเปิดสอนทั้งในสหรัฐอเมริกา ยุโรป และประเทศในเอเชียเช่นกัน แต่จำนวนยังไม่มากเมื่อเทียบกับภูมิภาคหรืออาณาบริเวณศึกษาอื่นๆ ส่วนประเทศต่างๆ ทางตะวันออกก็มีความสนใจศึกษาอาณาบริเวณในภูมิภาคตะวันตก อาทิ

- Asia-Europe Studies (ASEAN Studies) ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยมาลาया ประเทศมาเลเซีย
- ศูนย์ยุโรปศึกษา ระดับปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- British-American Studies ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาในรายประเทศของยุโรปในมหาวิทยาลัยไทย อาทิ ฝรั่งเศสศึกษา รัสเซียศึกษา เป็นต้น ประเทศทางตะวันออกก็ยังสนใจศึกษาเรื่องราวของกันและกันเพื่อการ “รู้เขา-รู้เรา” อีกด้วย

3.2 ศึกษาภาษาและวัฒนธรรมระหว่างตะวันออกและตะวันตกผ่านการทูตวัฒนธรรม

ประเทศมหาอำนาจหลายประเทศได้ปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินงานทางการทูตด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้ภาษาและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือทางการทูตวัฒนธรรม (Cultural Diplomacy) เดิมเริ่มจากประเทศทางตะวันตก และต่อมาประเทศทางตะวันออกก็ดำเนินนโยบายการทูตวัฒนธรรมคล้ายๆ กัน โดยผ่านองค์กรต่างๆ ซึ่งจะขอนำเสนอตามปีที่ก่อตั้ง ดังนี้

3.2.1 สมาคมฝรั่งเศส (Alliance française)

เป็นองค์กรนานาชาติที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมฝรั่งเศสในประเทศอาณานิคม และต่างประเทศ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม ค.ศ. 1883 ภายใต้ชื่อ Alliance française ในปีค.ศ. 2014 สมาคมฝรั่งเศสทั่วโลกมีจำนวน 137 ประเทศซึ่งกระจายตัวทั้งในประเทศตะวันตกและตะวันออก นับว่าเป็นสมาคมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

สมาคมฝรั่งเศส กรุงเทพมหานครมีหน้าที่หลักในการเผยแพร่ภาษาฝรั่งเศส เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างฝรั่งเศสและไทย และส่งเสริมวัฒนธรรมของประเทศที่ใช้ภาษาฝรั่งเศส มีหลักสูตรต่างๆ ที่อบรมให้กับผู้สนใจ

อาทิ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาไทย รวมถึงศิลปะ เช่น แฟชั่น เต้นรำ ดนตรี เป็นต้น อีกทั้งยังมีร้านอาหารฝรั่งเศสและอาหารไทย รวมถึงร้านหนังสือภาษาฝรั่งเศสไว้บริการด้วย (‘สมาคมฝรั่งเศสกรุงเทพ’, 2018)

3.2.2 บริติช เคานซิล (British Council)

บริติช เคานซิลตั้งขึ้นในปีค.ศ. 1934 และเปิดที่ทำการในต่างประเทศแห่งแรกในปีค.ศ. 1938 องค์กรนี้ตั้งขึ้นเพราะในยุค 1930 เป็นต้นมาสถานการณ์ของโลกเกิดความไม่มั่นคง อิทธิพลของอังกฤษเริ่มอ่อนแอลงเพราะเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยซึ่งทำให้ความเป็นอยู่ การได้งานทำ และการค้ามีสภาพแย่ลง และในช่วงนั้นอุดมการณ์ทางการเมืองแบบสุดขั้วเริ่มมีอิทธิพล โดยเฉพาะลัทธิคอมมิวนิสต์ในรัสเซีย ลัทธิฟาสซิสต์ในเยอรมัน อิตาลี และสเปน ดังนั้นรัฐบาลอังกฤษจึงตั้งบริติช เคานซิลขึ้นเพื่อ “สร้างสรรค์ในต่างประเทศบนพื้นฐานของความรู้และความเข้าใจปรัชญาและการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวสหราชอาณาจักรอย่างฉันทมิตร ซึ่งจะนำไปสู่การเห็นคุณค่าในนโยบายการต่างประเทศของสหราชอาณาจักรไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาใดที่นโยบายอาจมีขึ้นและจากความเชื่อมั่นทางการเมืองที่อาจปรากฏขึ้น” (British Council, 2018)

วิสัยทัศน์ของบริติช เคานซิลตั้งแต่ปีค.ศ.1940 “งานของเราได้เริ่มแล้ว และเรายังคงมีส่วนร่วมในเชิงบวกกับประเทศที่เราทำงานด้วย การดำเนินการดังกล่าวทำให้เราพัฒนาจุดยืน ความมั่งคั่ง และความมั่นคงระหว่างประเทศของสหราชอาณาจักร” (อ้างแล้ว เรื่องเดียวกัน)

ในปี ค.ศ. 1940 ได้รับพระราชานุญาตจากพระราชวงศ์อังกฤษให้ดำเนินการ “ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับ สหราชอาณาจักรให้กว้างขวางและภาษาอังกฤษในต่างประเทศ และพัฒนาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่าง สหราชอาณาจักรกับประเทศอื่นๆ” (อ้างแล้ว เรื่องเดียวกัน)

เมื่อศึกษาจากเว็บไซต์ประวัติองค์กรของบริติช เคานซิลในประเทศไทย พบเนื้อหาดังนี้

บริติช เคานซิล คือองค์กรนานาชาติเพื่อส่งเสริมการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งสหราชอาณาจักร เราสร้างสรรค์ความรู้และความเข้าใจระหว่างผู้คนในสหราชอาณาจักรและผู้คนทั่วโลก เราสร้างประโยชน์แก่ประเทศที่เราทำงานด้วยผ่านทรัพยากรทางวัฒนธรรมของสหราชอาณาจักร เพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตผู้คนให้ดีขึ้นโดยการสร้างโอกาส สร้างเครือข่าย และสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน...

(<https://www.britishcouncil.or.th/about/history>)

การดำเนินการทางการทูตวัฒนธรรมของสหราชอาณาจักรเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของความเป็น “อังกฤษ” ผ่านภาษาและวัฒนธรรมเพื่อให้ประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกิดความรู้ ความเข้าใจ และนำไปสู่ความร่วมมือกับสหราชอาณาจักรมากขึ้น นั่นคือเป้าหมายแรกเริ่มในการก่อตั้งองค์กรนี้ขึ้นมา จะเห็นได้ว่าอังกฤษใช้การทูตวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การเมืองระหว่างประเทศ และจากข้อความส่วนหนึ่งบนเว็บไซต์ของบริติช เคานซิลในประเทศไทย “...เราสร้างประโยชน์แก่ประเทศที่เราทำงานด้วยผ่านทรัพยากรทางวัฒนธรรมของสหราชอาณาจักร เพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตผู้คนให้ดีขึ้น...” ถ้าอ่านอย่างผิวเผินก็รู้สึกดี หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนข้อความดังกล่าวมีนัยยะที่แฝงในพันธกิจขององค์กรนี้ว่าเป็นผู้ให้ที่มีสถานะเหนือกว่าและจะมาเปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้คนในประเทศที่เกี่ยวข้อง (ที่ดูยิ่งด้อยกว่า) ให้ดีขึ้น ซึ่งไม่ต่างจากวิธิตศในยุคล่าอาณานิคมที่ตะวันตกมักดูหมิ่นคนตะวันออกหรือภูมิภาคอื่นที่ไม่ใช่ผิวขาวว่าเป็นพวกป่าเถื่อนที่พวกเขาต้องมาช่วยปลดปล่อยให้หลุดพ้น

3.2.3 สภาวัฒนธรรมสัมพันธ์แห่งอินเดีย (Indian Council for Cultural Relations (ICCR))

สภาวัฒนธรรมสัมพันธ์แห่งอินเดียตั้งขึ้นในปีค.ศ. 1950 โดยเมาลานา อาบูล กาลัม อาซาด (Maulana Abul Kalam Azad) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการคนแรกภายหลังได้รับเอกราช สภาฯ นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการมี

ส่วนร่วมในการกำหนด การดำเนินนโยบายโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมภายนอกประเทศ อินเดีย เพื่อส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและความเข้าใจอันดีระหว่างอินเดียกับประเทศอื่นๆ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับประเทศและประชาชนของประเทศที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ (Indian Council for Cultural Relations, ม.ป.ป.)

สภาฯ ดำเนินการมา 68 ปี มีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมอินเดียในประเทศตะวันตก 17 แห่ง และประเทศตะวันออกรวมทั้งประเทศไทย 18 แห่ง สำหรับกิจกรรมที่ดำเนินการ อาทิ การจัดประชุมวิชาการนานาชาติและการสัมมนา การให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาประเทศต่างๆ ไปศึกษาต่อในประเทศอินเดียซึ่งอินเดียได้มีคุณูปการในการช่วยสร้างทรัพยากรมนุษย์ไทยในด้านการศึกษาและอบรมหลักสูตรต่างๆ มากกว่าพันคนในช่วงเวลากว่า 50 ปีที่ได้ความอนุเคราะห์ประเทศไทยมา นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ภาษาและวัฒนธรรมของรัฐต่างๆ ในประเทศอินเดีย ภาษาฮินดีและภาษาสันสกฤต และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอินเดียกับวัฒนธรรมของประเทศที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจระหว่างกัน (Indian Council for Cultural Relations, ม.ป.ป.)

3.2.4 สถาบันเกอเธ่ (Goethe Institute)

สถาบันเกอเธ่ เป็นสถาบันด้านวัฒนธรรมของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1951 ที่มีสาขาอยู่ทั่วโลก 98 ประเทศ แบ่งเป็นประเทศทางตะวันตกรวมทั้งในเยอรมนี 75 ประเทศ และประเทศทางตะวันออก 23 ประเทศ (<https://www.goethe.de/en/wwt.html>) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนด้านภาษาเยอรมันในต่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือในด้านวัฒนธรรมระดับนานาชาติ นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศเยอรมนีทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม และการเมืองอีกด้วย โครงการด้านวัฒนธรรมและการศึกษาจะช่วยกระตุ้นการสานเสวนาและการมีส่วนร่วมด้านวัฒนธรรม ทั้งยังเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับโครงสร้างภาคประชาสังคม และสนับสนุนความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั่วโลก เกอเธ่เป็นองค์กรอิสระไม่ขึ้นต่อพรรคการเมือง (Goethe Institut, Thailand, 2018)

สถาบันเกอเธ่ ประเทศไทยก่อตั้งขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1960 ถือเป็นสถาบันเกอเธ่แห่งแรกที่ก่อตั้งขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีเป้าหมายหลักคือการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศเยอรมนี และสหภาพยุโรปโดยการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและเทศกาลหลากหลายรูปแบบ รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในด้านภาพยนตร์ การเต้น ดนตรี การละคร นิทรรศการ วรรณกรรม และการแปล เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมเยอรมันในประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสนับสนุนด้านองค์ความรู้ให้กับนักเรียนในประเทศไทยผ่านการจัดเทศกาลภาพยนตร์วิทยาศาสตร์อีกด้วย และเปิดสอนหลักสูตรภาษาเยอรมันและจัดสอบวัดระดับในทุกระดับชั้น โดยให้บริการทุกวันตลอดทั้งสัปดาห์ สถาบันเกอเธ่ ได้ร่วมงานกับหน่วยงานของภาครัฐ มหาวิทยาลัย และโรงเรียนอย่างใกล้ชิด มีการจัดอบรมเพื่อพัฒนาครูสอนภาษาเยอรมัน รวมไปถึงกิจกรรมด้านภาษาและวัฒนธรรมสำหรับนักเรียนอย่างต่อเนื่อง (Goethe Institut, Thailand, 2018)

3.2.5 สถานสอนภาษาสมาคมนักเรียนเก่าสหรัฐอเมริกา (AUA Language Center)

สมาคมนักเรียนเก่าสหรัฐอเมริกา (The American University Alumni Association) ในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้วยการสนับสนุนของรัฐบาลอเมริกัน ร่วมจัดตั้งสถานสอนภาษาสมาคมนักเรียนเก่าสหรัฐอเมริกา (เอยูเอ) ณ วังสราญรมย์ ในปี ค.ศ. 1952 เพื่อ "ส่งเสริมความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนชาวไทยกับชาวอเมริกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยสอนภาษา ขนบธรรมเนียมและประเพณีของประเทศทั้งสอง" ซึ่งรัฐบาลสหรัฐฯ ส่งผู้บริหารและครูสอนภาษาอังกฤษจากสหรัฐอเมริกามาดำเนินการโครงการนี้ เมื่อมีนักศึกษาเพิ่มขึ้น ได้ย้ายมาที่เช่าที่ดินของสำนักงานพระคลังข้างที่ที่ถนนราชดำริ โดยรัฐบาลสหรัฐฯ ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณจำนวน 5.75 ล้านบาท สร้างอาคาร

เรียน และสโมสรของสมาคมฯ ณ ถนนราชดำริ ซึ่งสมเด็จพระบรมราชชนนีเสด็จเปิดอาคารเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2505 ตลอดเวลากว่า 65 ปีที่ได้ดำเนินการมา เอเชียใต้ผลิตนักเรียนที่ก้าวข้ามกำแพงภาษาอังกฤษได้สำเร็จจำนวน 1,725,571 คน โดยได้รับการประสิทธิประสาทความรู้จากครูเจ้าของภาษาที่ร่วมสร้างทักษะภาษาอังกฤษด้วยความเข้าใจจำนวน 1,879 คน และมีตำราที่ช่วยสร้างความแข็งแกร่งด้านภาษามากกว่าหกทศวรรษจำนวน 10,353,426 รายการ ปัจจุบันเรียกว่า “โรงเรียนสถานสอนภาษาสมาคมนักเรียนเกาสหรัฐอเมริกา” มีสาขาในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศของประเทศไทย (‘AUA Language Center’, 2018)

3.2.6 มูลนิธิญี่ปุ่น (Japan Foundation)

มูลนิธิญี่ปุ่นตั้งขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1972 เป็นองค์นิติบุคคลตามกฎหมายที่อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงการต่างประเทศ เป็นสถาบันของประเทศญี่ปุ่นเพียงสถาบันเดียวที่มีเป้าหมายเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ศิลปะ และภาษาญี่ปุ่น รวมถึงการส่งเสริมญี่ปุ่นศึกษาในต่างประเทศและการแลกเปลี่ยนนักวิชาการกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างมิตรภาพและความผูกพันระหว่างญี่ปุ่นกับโลก ในปีค.ศ. 2003 มีการปรับโครงสร้างองค์กรให้เป็นสถาบันที่บริหารโดยอิสระ ด้วยเงินทุนเริ่มต้นที่ได้รับจากรัฐบาลญี่ปุ่น 78 พันล้านเยน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิญี่ปุ่นได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณรายปีจากรัฐบาล ผลตอบแทนจากการลงทุน และการบริจาคจากภาคเอกชน มูลนิธิญี่ปุ่นดำเนินการมานับเป็นปีที่ 48 (2018) และมีมูลนิธิอยู่ในประเทศต่างๆ ทั้งประเทศทางตะวันตกจำนวน 12 ประเทศและประเทศทางตะวันออก จำนวน 11 ประเทศ (‘Japan Foundation’, ม.ป.ป.)

3.2.7 มูลนิธิเกาหลี (Korean Foundation)

ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้ได้จัดตั้งมูลนิธิเกาหลีเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร ตั้งขึ้นในปีค.ศ. 1991 เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างเกาหลีและเสริมสร้างมิตรภาพกับนานาชาติให้เข้มแข็ง มูลนิธิได้ส่งเสริมหลายโครงการเพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างสาธารณรัฐเกาหลีใต้กับประเทศต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันและร่วมมือกัน

กิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปคือ จัดตั้งสำนักเลขาธิการความร่วมมือเกาหลี-เอเชียกลางในปีค.ศ. 2017 เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกัน ในโครงการต่างๆ รวมถึงการท่องเที่ยว ศิลปะวัฒนธรรม การสร้างภาวะผู้นำให้กับเยาวชน และการจัดการน้ำ

ในปี ค.ศ. 2017 จัดตั้ง “บ้านวัฒนธรรมอาเซียน” (the ASEAN Culture House (ACH)) ที่เมืองปูซาน เพื่อให้เป็นสถานที่สำหรับส่งเสริมความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมและสังคมของประเทศอาเซียนให้กับชาวเกาหลี และเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างเกาหลีกับประเทศอาเซียน ซึ่งถือเป็นผลลัพธ์หนึ่งที่เกิดจากการประชุมสุดยอดผู้นำสมัยพิเศษอาเซียน-เกาหลีใต้ ณ เมืองปูซานในปีค.ศ. 2014 เพื่อฉลองครบรอบ 25 ปีความสัมพันธ์อาเซียน-เกาหลีใต้

นอกจากนี้มูลนิธิเกาฬียังส่งเสริมการเรียนการสอน และการวิจัยด้านเกาหลีศึกษาด้วยการให้ความร่วมมือช่วยเหลือทางวิชาการและจัดสรรทุนให้กับอาจารย์ นักศึกษา ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้งประเทศทางตะวันตกและตะวันออก อีกทั้งยังส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีไปทั่วโลก (‘Korea Foundation’, ม.ป.ป.)

3.2.8 สถาบันขงจื้อ (Confucius Institute)

สถาบันขงจื้อตั้งขึ้นในปีค.ศ. 2004 เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานสภาภาษาจีนนานาชาติ หรือที่เรียกว่า Hanban (the Office of Chinese Language Council International) ทำงานสนองนโยบายของรัฐบาล เพื่อส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมจีน และสนับสนุนการเรียนการสอนภาษาจีนทั่วโลก รวมถึงการทดสอบความเชี่ยวชาญภาษาจีน ตลอดจนส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างจีนกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก จนถึงปลายปี ค.ศ. 2012 มีสถาบันขงจื้อทั่วโลก 108 ประเทศ แบ่งเป็นประเทศตะวันตก 80 ประเทศและประเทศตะวันออก

ออก 28 ประเทศ ('Confucius Institutes Around the World – 2018', 2018; 'Confucius Institute', ม.ป.ป.)

3.2.9 Russkiy Mir Foundation (Russian World Foundation)

ประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูตินเสนอ Russian World Foundation โดยให้ผ่านพระราชกฤษฎีกาในปี ค.ศ. 2007 เป็นองค์กรของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมภาษารัสเซียไปทั่วโลก โดยจัดตั้ง “โครงการโลกรัสเซียให้เป็นโครงการระดับโลก” ด้วยการร่วมมือกับคริสตจักรออร์ทอดอกซ์รัสเซียในการส่งเสริมคุณค่าวัฒนธรรมตะวันตกแบบจารีต รูปแบบการดำเนินการคล้ายองค์กรส่งเสริมวัฒนธรรมอื่นๆ อาทิ บริติช เคานซิล สถาบันเกอเธ่

ผู้ก่อตั้งได้แก่รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศและรัฐมนตรีศึกษาและวิทยาศาสตร์แห่งสหพันธรัฐรัสเซีย โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล จากการบริจาคทรัพย์สินโดยสมัครใจ และแหล่งอื่นๆ ที่ถูกกฎหมาย ('Russkiy Mir Foundation', ม.ป.ป.)

ประเทศตะวันตกเป็นผู้ริเริ่มการขับเคลื่อนงานทางด้านภาษาและวัฒนธรรมในฐานะทูตทางวัฒนธรรมเพื่อสร้าง “แบรนด์” ของตนในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

IV. ตะวันตกกับตะวันออกในยุคโลกาภิวัตน์

การอพยพเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างตะวันตกและตะวันออกเกิดขึ้นมานานแล้วและยังคงดำเนินต่อไป โดยมีสาเหตุที่ไม่ปกติให้ต้องย้ายถิ่น อาทิ สงครามภายในประเทศและระหว่างประเทศ ความแห้งแล้งและความอดอยาก ยากแค้น สภาพการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่รุนแรง การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในยุคโลกาภิวัตน์มีการเคลื่อนย้ายผู้คนในรูปแบบต่างๆ อาทิ การท่องเที่ยว การทำงานข้ามแดนและระหว่างประเทศ การศึกษา การแต่งงานข้ามชาติ รวมถึงการก่ออาชญากรรมข้ามชาติ

โลกาภิวัตน์ (globalization) หมายถึงกระบวนการที่ประชากรของโลกถูกล้อมรวมกลายเป็นสังคมเดี่ยว กระบวนการนี้เกิดจากแรงของอิทธิพลร่วมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีและสังคม-วัฒนธรรมและการเมือง (Croucher 2004)

โลกาภิวัตน์สามารถสืบย้อนไปได้ถึง พ.ศ. 2487 (1944) แต่นักเศรษฐศาสตร์ได้นำมาใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 (1981) แต่แนวคิดนี้ยังไม่แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกระทั่งหลัง พ.ศ. 2538 (1995) (Stipo, 2007)

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางภาษาและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งในยุคสมัยต่างๆ ที่ผ่านมามีได้ก่อให้เกิดกระแสโลกาภิวัตน์ขึ้นในภาษาและวัฒนธรรมตะวันออกตามกรอบแนวคิดของอัปปาตูโร (1990) ที่ว่า “ความสลับซับซ้อนของโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการแตกหักขาดตอน (fundamental disjunctions) ในระหว่างเรื่องของเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ในลักษณะของการไหลเวียน (global cultural flows) ใน 5 มิติ (scape) ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและมีผลกระทบต่อโลกอันได้แก่

1) การไหลเวียนในมิติของมนุษย์หรือชาติพันธุ์ในรูปของนักท่องเที่ยว ผู้อพยพพลัดถิ่น คนพลัดถิ่นและแรงงานข้ามชาติ

2) การไหลเวียนในมิติของเทคโนโลยีที่ตัดข้ามเส้นแบ่งต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นแบ่งรัฐชาติ

3) การไหลเวียนในมิติของเงินผ่านตลาดทุน ตลาดหุ้น ตลาดสินค้าในระดับ โลก

4) การไหลเวียนในมิติของสื่อซึ่งกลายเป็นรากฐานสำคัญของการจินตนาการเกี่ยวกับตัวตนของคนในโลกปัจจุบัน

5) การไหลเวียนในมิติของอุดมการณ์ เช่น อุดมการณ์ประชาธิปไตย

กระแสโลกาภิวัตน์ทั้ง 5 มิตินี้ได้ไหลเวียนข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติในระดับต่างๆ อย่างทั่วถึง เป็นการไหลเคลื่อนย้ายต่างระดับความเร็ว ต่างแกน ต่างจุดเริ่มต้น และปลายทาง โลกาภิวัตน์จึงไม่ใช่โลกของความเป็นหนึ่งเดียวและกลมกลืน แต่พนักด้วยภาวะไม่เท่าเทียม สับสนวุ่นวายและสลับซับซ้อน” (ฐิรุฒิ เสนาคำ 2549: 12) ที่

ทำให้เกิดเหตุการณ์ความร่วมมือ ความขัดแย้ง การสู้รบระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ระหว่างประเทศต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ในประวัติศาสตร์ ส่งกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือทำให้เกิดกระแสชาตินิยม โดยเฉพาะประเทศที่มีพรมแดนติดกัน ขณะเดียวกันได้นำไปสู่การไหลเวียนของผู้คนที่เข้ามาพร้อมกับมิติอื่นๆ ที่อุปปาคุไรได้ให้คำนิยามไว้ (โสภณา ศรีจำปา, 2013: 6)

จากนิยามและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก แม้ชีวิตจะสะดวกรวดเร็วขึ้น แต่นั่นคือกับดักที่ล่องลอยให้ผู้คนหลงงมงายตกสู่วังวนของการบริโภคไม่รู้จบ ซึ่งการเป็นอาณานิคมจากนิยามความหมายในอดีตที่ต้องใช้อำนาจงอแงกำลังเข้าครอบครอง บังคับ เอาประโยชน์ให้กับประเทศแม่ของตนให้มากที่สุดเปลี่ยนแปลงไปในยุคทุนนิยมแบบเสรีในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งใช้เศรษฐกิจเป็นตัวนำที่มาพร้อมกับความก้าวหน้าล้ำสมัยทางเทคโนโลยีซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพียงปลายนิ้วสัมผัสผ่านโทรศัพท์มือถือ และเริ่มกลายเป็นทุกอย่างของชีวิตสมัยใหม่ที่ดำเนินการผ่านโทรศัพท์มือถือเพียงเครื่องเดียว โดยเฉพาะประเทศที่ไม่ใช่ผู้คิดค้นและผลิตเทคโนโลยีจะรู้สึกตื่นเต้น ชื่นชม และหลงใหลใคร่เป็นเจ้าของหรือสวาทของค่ายโทรศัพท์มือถือยี่ห้อต่างๆ ของโลก

และด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ประเทศทางตะวันตกเป็นผู้ถืออำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ มาใช้วัดมาตรฐาน วัดคุณภาพการดำเนินงานในด้านต่างๆ ซึ่งหลายๆ ประเทศที่กำลังพัฒนายังไม่คุ้นเคย หรือยังไม่ได้ปฏิบัติตามกฎกติกาให้ถูกต้อง เพราะทุกกฎเกณฑ์ที่นำเข้ามาเป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจก่อน แล้วจึงนำไปปฏิบัติ มีการวัดและประเมินผลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น และพัฒนาต่อไป ตัวอย่างประเทศไทยภาคเอกชนส่วนหนึ่งที่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โปร่งใส และตรวจสอบได้จะพยายามปฏิบัติให้ได้ตามเกณฑ์เพราะนั่นคือการเพิ่ม “คุณค่าและมูลค่า” ขององค์กร แต่องค์กรภาครัฐรวมทั้งเอกชนบางส่วน สถานศึกษา และสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ถูกบังคับและประเมินผลด้วยกฎ กติกา ข้อกำหนดต่างๆ ขององค์กรต่างๆ ในโลก ก็ยังไม่สามารถบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพได้ รวมถึงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของประเทศด้วย แม้จะมีการกำหนดให้ใช้เกณฑ์ประเมินคุณภาพ ประกันคุณภาพต่างๆ ไม่น้อยกว่าหนึ่งทศวรรษแล้วก็ตาม ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายต้องกลายเป็นเหยื่อที่ถูกประเทศมหาอำนาจทางตะวันตกกดขี่ ครอบงำ กำกับ ตรวจสอบ และประเมินผลในด้านต่างๆ ซึ่งก็ไม่ต่างจากการเป็นอาณานิคมในด้านเศรษฐกิจเท่าใดนัก

แม้ว่าหลายประเทศในเอเชียรวมทั้งบางประเทศในประชาคมอาเซียนเป็นฝ่ายตั้งรับมาอย่างยาวนาน แต่ในระยะเวลา 3-4 ปีที่ผ่านมา ผู้นำหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยพยายามปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังไม่สามารถจะก้าวตามได้ทัน เพราะส่วนใหญ่ประเทศตะวันออกยังเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งยังมีงานประดิษฐ์ คิดค้น และสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการค้าวิถีชีวิตของผู้คนทั่วโลกน้อย ส่วนใหญ่ยังวิ่งไล่ตามความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ผลิตออกมาอย่างรวดเร็วจากตะวันตก ดังนั้น ใครครอบครองเทคโนโลยีและข้อมูล ผู้นั้นคือผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจที่เป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่อง

อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีประเทศตะวันออกหลายประเทศที่เป็นมหาอำนาจและเป็นผู้นำด้านเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีได้ อาทิ ญี่ปุ่น จีน เกาหลี อินเดีย อีกทั้งประเทศในอาเซียนหลายประเทศที่ได้มีการเตรียมการสร้างคนผ่านนโยบายทวิภาษา/ พหุภาษาในระบบการศึกษา รวมถึงจัดการศึกษาให้ผู้เรียนสามารถใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ และมีความคิดสร้างสรรค์จะไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของการไหลบ่าทั้งห้ามิติมากนัก แต่ประเทศที่ไม่ได้มีการเตรียมการสร้างคนเพื่อเป็นพลเมืองของโลก โดยเฉพาะประเทศไทย เมื่อเวลาผ่านไปผลพวงของการที่ผู้นำไม่มีวิสัยทัศน์ ไม่มีความเข้าใจในการจัดการระบบการศึกษา ไม่มีการจัดการด้านนโยบายภาษาที่ดีและเหมาะสมส่งผลในด้านลบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทยที่ไม่สามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้ ผู้คนเปลี่ยนแปลงซ้ำสังคมนึกความไม่เท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดความยากจนและคนจำนวนไม่น้อยไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ สังคมมีปัญหา

มากมายและมีความรุนแรงมากขึ้น ในขณะที่ประเทศต้องวิ่งตามกฎเกณฑ์ กติกาการวัดประเมินผลของนานาชาติในด้านต่างๆ รวมถึงด้านการศึกษา ซึ่งยังไม่เห็นว่าเกณฑ์การวัดประเมินผลที่รับมาจากตะวันตกนั้นได้ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของไทยในทุกระดับให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้อย่างไร ผลการทดสอบต่างๆ ของนักเรียนไทยบ่งบอกผลกระทบในด้านลบที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน トラบไคที่การจัดการศึกษายังเป็นแบบเดิมๆ ใช้วิธีคิด และวิธีการแบบเดิมๆ トラบนั้นการศึกษาไทยก็ยังคงเป็นเช่นนี้ต่อไป

ผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านภาษา คือ ภาษาอังกฤษยังคงเป็นภาษาสากลที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารบนโลกออนไลน์ ในยุคโลกาภิวัตน์ ภาษาทางตะวันตกและภาษาตะวันออกต่างก็มีบทบาทและความสำคัญทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าใครจะได้ประโยชน์จากกลุ่มเป้าหมายที่มีการไหลเวียนในห้วงมิติของ อับปาคุไรอย่างไรก็จะเตรียมพลเมืองของตนให้ “รู้เขา” ด้วยการเรียนภาษาที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ การที่ประเทศจีนมีการพัฒนาประเทศแบบก้าวกระโดด มีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ และมีอำนาจทางการเมืองและความมั่นคง รวมถึงการขยายอิทธิพลออกไปทั่วโลกส่งผลให้ภาษาจีนกลายเป็นภาษาที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจรองจากภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตามการเป็นคนที่รู้หลายภาษาจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่มีการไหลเวียนของผู้คนในสังคมพหุวัฒนธรรม

โลกาภิวัตน์มีส่วนสร้างผลกระทบในด้านลบให้กับภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีความหลากหลายในทุกประเทศก่อให้เกิดการสูญเสียภาษาแม่เพราะไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ภาษาแม่ของกลุ่มตนเองเนื่องจากสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันเน้นการใช้ภาษาประจำชาติหรือภาษาราชการเป็นหลัก เพราะนั่นคือภาษาที่จะเอื้อประโยชน์ให้การดำเนินชีวิตเข้าถึงโอกาส และสามารถแข่งขันในสังคมกระแสหลักได้ เมื่อคนรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะพูดภาษาแม่ก็มีแนวโน้มว่าภาษานั้นๆจะตายไปในที่สุด UNESCO ได้สำรวจว่าภายใต้ปลายศตวรรษนี้จะมีภาษากว่าครึ่งของจำนวน 6,000 ภาษาในโลกที่จะหายไป (‘UNESCO’s Endangered Languages Programme’, ม.ป.ป.) ซึ่งจะเป็นการทำลายความหลากหลายของมนุษยชาติลงอย่างน่าเศร้าใจ

V. อภิปรายผลและสรุปผล

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เราต้องยอมรับว่าทั้งตะวันออกและตะวันตกต่างเป็นผู้มีคุณูปการต่อมวลมนุษยชาติในการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ให้กับโลก จีนและอินเดียเป็นประเทศที่มีอารยธรรมเก่าแก่ของตะวันออกและของโลก และเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นให้กับโลกเช่นกัน จีนสามารถผลิต เช่น กระดาษ ดินปืน การพิมพ์ เข็มทิศ เครื่องวัดแผ่นดินไหว ชา ผ้าไหม เครื่องลายคราม เต้าหลอมเหล็ก พลุ เป็นต้น (Shrinag, 2017) อินเดียมีมหาวิทยาลัยตักศิลาที่ยิ่งใหญ่มีนักศึกษาจากทั่วโลกมาศึกษานับหมื่นคน อินเดียคิดค้นเช่น เลขศูนย์ (0) หมากจุก กระดุมเสื่อ แชมพู การรักษาโรคเรื้อน เกมบันไดงู (Snakes and Ladders) อายุรเวท คำนวณเวลาที่โลกโคจรรอบดวงอาทิตย์ ศาสนาฮินดู พุทธ และเซน (Verma, 2015) เป็นต้น ซึ่งสิ่งประดิษฐ์/สิ่งทีคิดค้นหลายอย่างเหล่านี้ตะวันตกเอาไปคิดต่อยอดจนทำให้เราไม่ทราบที่มาว่าประเทศทั้งสองที่อยู่ทางตะวันออกเป็นเจ้าของความคิด

สำหรับตะวันตกเป็นที่ประจักษ์ว่าเป็นผู้กล้าคิด กล้าทำ จึงส่งผลกระทบทั้งทางด้านบวกที่มีคุณูปการต่อความเจริญก้าวหน้าในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ยังประโยชน์ให้แก่มวลมนุษยชาติซึ่งมีส่วนทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีอายุยืนยาวขึ้น ส่วนผลกระทบในด้านลบที่มีต่อโลกก็จะเป็นข้อตรงข้ามของด้านบวก คือความเจริญทางด้านวัตถุมาร่วมกับการทำลายล้าง การแก่งแย่งอำนาจในการครอบครองทรัพยากรธรรมชาติให้ได้มากที่สุด การแก่งแย่งอำนาจทางการทหารและการผลิตอาวุธร้ายแรง การทำลายและทำร้ายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเทศมหาอำนาจและกลุ่มประเทศที่มีอำนาจในการผลิตและกำลังซื้อจึงสามารถแบ่งแยก กีดกัน ครอบงำ และลงโทษประเทศที่เล็กกว่า อ่อนแอกว่า และด้อยกว่า ซึ่งเป็นการใช้อำนาจแข็ง (hard power) ตามแนวคิดของโจเซฟ ไน (2004) ดูเหมือน

ว่าเมื่อวัตถุนิยมครอบงำมนุษย์มากขึ้นกลับทำให้จิตใจของมนุษย์ตกต่ำลงด้วย

ผลการใช้อำนาจแข็งด้วยการเข้าครอบครองดินแดนต่างๆ นำไปสู่การล่าอาณานิคมซึ่งส่งผลต่อการครอบงำทางด้านภาษาของเจ้าอาณานิคมในประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมต่างๆ ภายหลังก่ออาณานิคม ประเทศทางตะวันออกที่เพิ่งได้รับเอกราชต้องกำหนดนโยบายภาษาทุกประเทศ ยกเว้นประเทศไทย ส่วนใหญ่ยังต้องยอมรับภาษาอังกฤษให้เป็นภาษาราชการ และเป็นภาษากลางในการสื่อสารระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นหลังได้รับเอกราช ประเทศอินเดียนำหนดให้ใช้ภาษาฮินดีและภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ และมีภาษาราชการประจำรัฐแต่ละรัฐทั้งหมด 23 ภาษา รวมภาษาอังกฤษด้วย ส่วนมาเลเซีย และสิงคโปร์กำหนดให้ใช้นโยบายทวิภาษา กล่าวคือสิงคโปร์ใช้ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน ส่วนมาเลเซียและบรูไนใช้ภาษาอังกฤษและภาษามลายู และยังเปิดโอกาสให้กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มใช้ภาษาแม่ของตนเองในการศึกษาในระดับต้นได้ ฟิลิปปินส์ใช้นโยบายพหุภาษาคือภาษาอังกฤษ ภาษาฟิลิปปินและส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ภาษาแม่ของตนในระบบการศึกษาด้วย ประเทศที่เหลืออีกหกประเทศในอาเซียนใช้นโยบายภาษาเดียว โดยกำหนดให้ภาษาของคนกลุ่มใหญ่เป็นภาษาประจำชาติ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาข้างต้นพบว่าฝรั่งเศสเป็นประเทศแรกในโลกที่ใช้วัฒนธรรมในทางการทูตเพื่อใช้ภาษาและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ที่ติดกับประเทศต่างๆ ในโลกซึ่งสอดคล้องกับอำนาจละมุน (Soft power) ตามแนวคิดของโจเซฟ ไน อำนาจละมุนสามารถผลิตขึ้นได้จากหลายปัจจัย แต่ที่สำคัญๆ คือ ค่านิยม วัฒนธรรม นโยบาย และองค์กรเชิงสถาบันในการค่อยๆ ซักจูงให้ฝ่ายตรงข้ามเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ต่อมาประเทศมหาอำนาจทั้งทางตะวันตกและตะวันออกได้ใช้แนวทางในการจัดตั้งองค์กรที่ใช้ภาษาและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือทางการทูตในการเป็นทั้งผู้ให้ ผู้เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม เป็นการสร้าง “แบรนด์” ของประเทศตนในต่างประเทศได้อย่างแนบเนียน หากมีคนสนใจเป็นจำนวนมากจะส่งผลดีต่อประเทศเจ้าของแบรนด์ที่จะมีคนท้องถิ่นช่วยประชาสัมพันธ์ให้สังคมได้ทราบในวงกว้างมากขึ้น และยังเชื่อมโยงต่อยอดให้คนเหล่านั้นสนใจในสินค้า และผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ผลิตจากประเทศนั้นๆ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศนั้นๆ ที่ดึงดูดให้ผู้รู้จัก สนใจ และชื่นชอบภาษาและวัฒนธรรมของประเทศนั้นติดตามไปได้อีก เรียกว่ายิงปืนนัดเดียวได้นกหลายตัว แสดงให้เห็นว่าอำนาจละมุนนับวันจะยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น ในโลกที่ปฏิเสธการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง

ในยุคโลกาภิวัตน์ ภาษาอังกฤษยังคงมีความสำคัญเพราะมาจากประเทศต้นทางของความคิดทางเทคโนโลยี และนวัตกรรมต่างๆ นั่นคือสหรัฐอเมริกา แต่ประเทศผู้ผลิตสินค้าให้กับโลกที่ใหญ่ที่สุดคือจีนที่กำลังผงาดก้าวขึ้นมาเป็นคู่แข่งที่น่ากลัวของสหรัฐอเมริกา ดังนั้นภาษาจีนจึงมีความสำคัญและมีผู้สนใจเรียนรู้มากขึ้นทั่วโลก นี่เป็นหนึ่งในนโยบายของรัฐบาลจีนที่ต้องการใช้ภาษาและวัฒนธรรมจีนผ่านความช่วยเหลือในนามสถาบันขงจื่อซึ่งเป็นอำนาจละมุนให้กระจายตัวไปทั่วโลก

อย่างไรก็ตาม การสร้างศูนย์/องค์กรทางภาษาและวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็นทูตทางวัฒนธรรมมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานค่อนข้างมาก สำหรับประเทศในประชาคมอาเซียนควรร่วมมือกันจัดตั้งศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียนเพื่อกระจายตัวไปเผยแพร่ภาษาและวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนในประเทศต่างๆ ที่มีความสำคัญต่อประชาคมอาเซียนก็จะเป็นการช่วยลดภาระให้กับประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนลงได้ ดังเช่นที่ได้เริ่มดำเนินการที่เกาหลีใต้ตั้งที่กล่าวไปข้างต้น

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองทั้งในตะวันตกและตะวันออกย่อมส่งผลกระทบต่อภาษาของผู้คนทั้งสองภูมิภาคเสมอ ประเทศที่ได้มีการเตรียมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยผ่านระบบการจัดการศึกษาด้านนโยบายภาษาให้เป็นทวิภาษาและพหุภาษาจะทำให้ประชาชนสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้ แต่ประเทศที่ไม่ได้มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ เช่นประเทศไทยกำลังประสบผลกระทบเป็นอย่างดี

มากซึ่งสมควรต้องได้รับการแก้ไขและวางแผนอย่างจริงจังเพื่อไม่ให้ประเทศที่ล่าหลังในภูมิภาค

เอกสารอ้างอิง

- ‘AUA Language Centre’. (2018). [ออนไลน์: <https://www.auathailand.org/?lang=en>] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- Bresnan, John. (2009). Central Themes for a Unit on Southeast Asia. [ออนไลน์: http://afe.easia.columbia.edu/main_pop/kpct/ct_seast.htm] สืบค้นวันที่ 8 พฤษภาคม 2561.
- British Council. (2018). ‘Our history’. [ออนไลน์: <https://www.britishcouncil.org/organisation/history>] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- Census of India. (2011). Scheduled Languages in descending order of speaker's strength – 2001. [ออนไลน์: https://web.archive.org/web/20130222050744/http://www.censusindia.gov.in/Census_Data_2001/Census_Data_online/Language/Statement4.aspx] สืบค้นวันที่ 8 พฤษภาคม 2561.
- Commissioner for Linguistic Minorities. (2014). 50th Report of the Commissioner for Linguistic Minorities in India. [ออนไลน์: <https://web.archive.org/web/20160708012438/http://nclm.nic.in/shared/linkimages/NCLM50thReport.pdf>] สืบค้นวันที่ 8 พฤษภาคม 2561.
- ‘Confucius Institutes Around the World – 2018’. (2018). [ออนไลน์: <https://www.digmandarin.com/confucius-institutes-around-the-world.html>] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- ‘Confucius Institute’. (ม.ป.ป.). [ออนไลน์: https://en.wikipedia.org/wiki/Confucius_Institute] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- Croucher, Sheila L. (2004). *Globalization and Belonging: The Politics of Identity in a Changing World*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Elisseeff, Vadime (2001). *The Silk Roads: Highways of Culture and Commerce*. UNESCO Publishing/Berghahn Books.
- France Diplomatie. (2008). ‘A tour of Asia’s French-speaking countries’. [ออนไลน์: <https://web.archive.org/web/20090502233106/http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france>] สืบค้นวันที่ 6 พฤษภาคม 2561.
- Goethe Institut, Thailand. (2018). หน้าทีและเป้าหมาย’. [ออนไลน์: <https://www.goethe.de/ins/th/th/ueb/auf.html>] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- Gómez Rivera, Guillermo. (2001). ‘The evolution of the native Tagalog alphabet’. Philippines: Emanila Community.
- Hays, Jeffrey. (2008). ‘Indonesia under Dutch rule in the early 20th century’. [ออนไลน์: http://factsanddetails.com/indonesia/History_and_Religion/sub6_1b/entry-3952.html] สืบค้นวันที่ 6 พฤษภาคม 2561.
- ‘History of the English Language’. (2013). [ออนไลน์: <http://historialenguainglesa.blogspot.com/2013/01/the-spread-of-english-across-globe.html>] สืบค้นวันที่ 5 พฤษภาคม 2561.
- Indian Council for Cultural Relations. (2018). ‘Welcome to the Indian Council for Cultural Relations’. [ออนไลน์: <http://iccr.gov.in/>] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- ‘Japan Foundation’. (n.d.). [ออนไลน์: <http://www.jfbkk.or.th/about-us/introduction/?lang=en>] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- ‘Japan Foundation’. (n.d.). [ออนไลน์: https://en.wikipedia.org/wiki/Japan_Foundation] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- Isabelle Léglise, Bettina Migge. *Language and colonialism. Applied linguistics in the context of creole communities..* Marlis Hellinger & Anne Pauwels. *Language and Communication: Diversity and*

Change.

- Handbook of Applied Linguistics, Mouton de Gruyter, pp.297-338, 2007. <halshs00292388>
- Jensen, De Lamar (1991), Renaissance Europe: Age of Recovery and Reconciliation. 2nd ed. D.C Health.
- ‘Korea Foundation’. (ม.ป.ป.). [ออนไลน์: https://en.wikipedia.org/wiki/Korea_Foundation] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- Michele, Jan. (n.d.). ‘History of Vietnam and its French connection’. [ออนไลน์: <http://www.learnfrench-help.com/history-of-vietnam.html>] สืบค้นวันที่ 6 พฤษภาคม 2561.
- Mohd Azahari Bin Azal, Wan Sharifah Munirah Binti Wan Hussain. (2014). Malaysia & Singapore: The Language Dilemma (A Synthesis of Malaysia and Singapore Language Policy. MARA Innovation Journal, Volume 3, Issue 02 (Dec 2014), 1-7.
- Moseley, Christopher. (2008). Encyclopedia of the World's Endangered Languages. London and New York: Routledge.
- Nye, Joseph S. (2004). Soft Power: The Means To Success In World Politics. New York: PublicAffairs.
- Ramaswamy, Sumathy (1997). Passions of the tongue: language devotion in Tamil India, 1891–1970. Chicago: University of Chicago Press.
- ‘Russkiy Mir Foundation’. (ม.ป.ป.). [ออนไลน์: https://en.wikipedia.org/wiki/Russkiy_Mir_Foundation] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- Shrinag. (2017). ‘10 Chinese contributions to world civilization which most people are not aware Of’. [ออนไลน์: <https://metrosaga.com/10-chinese-contributions-to-world-civilization/>] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- Stipo, Francesco. (2007). World Federalist Manifesto Guide to Political Globalization. America Telecommunications Network.
- Thirumalai, M.S. (2002). ‘Language in India’. [ออนไลน์: <http://www.languageinindia.com/april2002/officiallanguagesact.html>] สืบค้นวันที่ 6 พฤษภาคม 2561.
- Tharmalingam, Selvarajah. (2012). Language Policy Changes in Malaysia: Progressive or Regressive?. [ออนไลน์: http://irep.iium.edu.my/26806/1/Language_policy_changes.pdf] สืบค้นวันที่ 8 พฤษภาคม 2561.
- ‘UNESCO’s Endangered Languages Programme’. (ม.ป.ป.). [ออนไลน์: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/FlyerEndangeredLanguages-WebVersion.pdf>] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- Verma, Shraddha. (2015). ‘20 Important Gifts India Gave the World’. [ออนไลน์: <https://www.scoopwhoop.com/inothernews/indias-gifts-to-the-world/#.oekw5ukfd>] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- คัททียากร ศศิธรามาศ. (ม.ป.ป.). ‘ลัทธิล่าอาณานิคม’. [ออนไลน์: <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title>] สืบค้นวันที่ 4 พฤษภาคม 2561.
- ดุลยภาค ปรีชารัชช. (2554). ‘เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา: วิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง’. วารสารศิลปศาสตร์ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2554), 1-14.
- ‘สมาคมฝรั่งเศสกรุงเทพ’. (2018). [ออนไลน์: <http://afthailande.org/th/lalliance-francaise-de-bangkok-2/>] สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2561.
- โสภณา ศรีจำปา. (2013). ‘ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียนในยุคโลกาภิวัตน์: ความท้าทายของประเทศไทย’. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ 16 (มกราคม-ธันวาคม), 393-406.